

چالش‌ها

گزارش جهانی سکونتگاه‌های بشر سال ۲۰۰۳
برنامهٔ اسکان بشر سازمان ملل متحد

چالش زاغه‌ها

گزارش جهانی سکونتگاه‌های بشر سال ۲۰۰۳
برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد

سازمان نويسانان شهر تهران

چاپ اول / پاییز ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۴۰/۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: همشهری

سفارش دهند: سازمان نوسازی شهر تهران
با همکاری:
مترجمان: صفیه طیبی، علی پور تقی، مسعود تقوی، سمیرا روشنائی،
بنفشه علی عباسی
ناظران: کاوه حاجی علی اکبری، علی خانی
ویراستاران: مریم احمدی، بنفشه علی عباسی، مریم غنی پور
محمود پور سراجیان، رضا اسدی
صفحه‌آرایی: خسرو اشتری، بنفشه علی عباسی،
مریم غنی پور
طراح جلد: مریم غنی پور

چالش زاغه‌ها: گزارش جهانی سکونتگاه‌های بشر سال ۲۰۰۳ / برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد؛ سفارش دهند: سازمان نوسازی شهر تهران؛ مترجمین: صفیه طیبی، ... و دیگران؛ ناظران: کاوه حاجی علی اکبری، علی خانی؛ ویراستاران: مریم احمدی، ... و دیگران؛ تهران: همشهری، ۱۴۰۰.	عنوان و نام پدیدآور
۷۳۰ ص؛ ۱ مصور، نقشه، جدول، نمودار.	مشخصات نشر
۹۷۸-۹۶۴-۲۴۱-۳۱۹-۵	مشخصات ظاهری
عنوان اصلی: The challenge of slums: global report on human settlements, 2003	شلیک
مترجمان: صفیه طیبی، علی پور تقی، مسعود تقوی، سمیرا روشنائی، بنفشه علی عباسی.	یادداشت
ویراستاران: مریم احمدی، بنفشه علی عباسی، مریم غنی پور محمود پور سراجیان، رضا اسدی.	یادداشت
کتابنامه	یادداشت
گزارش جهانی سکونتگاه‌های بشر سال ۲۰۰۳.	عنوان دیگر
Slums / زاغه‌ها و زائغه‌نشین / نمونه پژوهی	موضوع
Slums / Case studies / زاغه‌ها و زائغه‌ها - سیاست دولت	موضوع
Slums - Government policy / فقرای شهری - مسکن	موضوع
Urban poor - Housing / فقرای شهری - آمار	موضوع
Urban poor - Statistics / فقرای شهری - آمار	موضوع
برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد	شناسه افزوده
United Nations Human Settlements Programme	شناسه افزوده
Renovation Organization of Tehran	شناسه افزوده
HV۴۰۲۸	رده بندی کنگره
۳۰۷/۳۳۶۴	رده بندی دیویی
۸۴۵۱۶۳۲	شماره کتابشناسی ملی

مدیر فروش: مهدی لبافی

تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۳

فروش اینترنتی:

www.hamshahrimarket.com

تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۴

نشر همشهری

hamshahripub

hamshahripub@gmail.com

نشانی: تهران، خیابان ولی عصر (عج)، نرسیده به

پارکوی، کوچه تورج، شماره ۱۴، طبقه دوم غربی

تلفن: ۲۳۰۲۳۲۷۳، دورنگار: ۲۳۰۲۳۲۹۸

پیشگفتار

همزمان با فرآیند صنعتی شدن، با سیر مهاجرت انسان از روستاها و شهرهای کمتر توسعه یافته به شهرهای بزرگ، کلان شهرها دچار افزایش جمعیت و تورم انسانی شدند. با این حال، هزینه های روزافزون و مشکلات اقتصادی، مهاجران را مجبور به عقب نشینی به سمت مناطق اطراف و حاشیه ای شهرها کرد و زاغه نشین ها و حلیی آبادها را به وجود آورد. از ویژگی های بارز این مناطق حاشیه ای کمبود امکانات و خدمات شهری مناسب همچون مدرسه، آب، برق، گاز، کتابخانه، دانشگاه، نیروی انتظامی، مراکز درمانی و بقیه الزاماتی است که برای زندگی عزت مندانه هر فرد لازم است. از سوی دیگر پایین بودن سطح معیشت و آگاهی در بین حاشیه نشینان، مشکل پایین بودن سطح فرهنگی را به دنبال دارد که خود منتج به بروز و ظهور آسیب های اجتماعی و انواع بزه کاری می شود.

بدین ترتیب می توان گفت حاشیه نشینی هر چند به خودی خود آسیب اجتماعی نیست، اما به دلیل شرایطی که ایجاد می کند، دلیل گسترش جرم، فساد، فحشا، اعتیاد و خشونت می شود. انواع نابسامانی های اجتماعی را به دنبال دارد. این پدیده آسیب زا که تبعات آن به تدریج تمام قشرها و طبقات جامعه شهری را تحت تأثیر قرار می دهد و در نتیجه موجب افول و اضمحلال آن می شود، حاصل رشد و توسعه شتابان و ناهمگون شهرنشینی بوده است. تا جایی که به گفته بسیاری از اندیشمندان این حوزه، اساسی ترین مسئله شهرنشینی، چالش زاغه نشینی است. در واقع زاغه نشینی مولود ساختارهای شهری مملو از تبعیض، تفاوت و بی عدالتی است، که به دلیل تقسیم ناعادلانه ثروت و نبود عدالت اجتماعی، به صورت قارچ گونه در حواشی شهرها شکل گرفته است.

البته این معضل تنها گریبان گیر ایران نبوده و بسیاری از کلان شهرها در کشورهای مختلف جهان از آن رنج می برند؛ تا جایی که در «بیانیه اهداف هزاره ملل متحد» رهبران جهان هم پیمان شدند که بر این چالش مشترک غلبه کنند و هدف عملیاتی آن ها ارتقای زندگی حداقل ۱۰۰ میلیون زاغه نشین تا سال ۲۰۲۰ بود. هدفی که البته تغییر ساختار شهرها و ایجاد اصلاحات اساسی در زمینه مسکن، اشتغال، مسائل اجتماعی و توسعه آموزش را ضروری می ساخت. در این راستا برنامه اسکان بشر ملل متحد نیز از نخستین سال های قرن بیست و یکم تلاش های جدی برای آگاهی بخشی در این زمینه و حساس نمودن تصمیم گیران، مدیران و برنامه ریزان شهری نسبت به این مشکل فراگیر انجام داده و انتشار گزارش «چالش زاغه ها؛ گزارش جهانی پیرامون سکونتگاه های انسانی در سال ۲۰۰۳» از نمودهای بارز این امر است. در این گزارش ضمن اشاره به ویژگی ها و تعداد زاغه نشین های شهری، عوامل ملی و بین المللی اثرگذار بر آن ها بررسی شده و به ویژه اثرات سیاست های اتخاذ شده از سوی حکومت ها، سازمان های مردم نهاد

و سازمان‌های بین‌المللی مورد بحث و تحلیل قرار گرفته است. بدین ترتیب به نظر می‌رسد یک حرکت جهانی برای ایجاد حساسیت و مسئولیت‌پذیری در برابر مناطق حاشیه‌شهری و ساکنان آن‌ها، ایجاد شده و گزارش «چالش زاغه‌ها» نیز گامی اساسی در این راه است.

نکته مهم این است که شهرهای ایران نیز در ابعاد مختلف با این معضل مواجه هستند و طبق آمارهای موجود یک پنجم جمعیت شهری کشور در مناطق حاشیه‌نشین زندگی می‌کنند. در صورت ادامه روند موجود، در ۱۰ سال آینده این سکونتگاه‌ها یک چهارم جمعیت شهری کشور را در بر خواهند گرفت. بنابراین در مقطع کنونی بیش از هر زمانی لازم است تا جمهوری اسلامی ایران نیز با اقدامات جهانی برای مقابله با حاشیه‌نشینی در شهرها همراه شده و بکوشد برنامه‌های لازم برای ساماندهی زاغه‌نشین‌ها و مقابله با آثار سوء آن‌ها را طراحی و تدوین کند.

در این راستا به نظر می‌رسد ترجمه گزارش «چالش زاغه‌ها» از سوی سازمان نوسازی شهر تهران گامی مهم و اساسی برای پیوند ایران با حرکت جهانی است و می‌تواند با آگاه و حساس ساختن تصمیم‌گیران، مسئولان و مدیران شهری نسبت به این موضوع، نتایج و پیامدهای مثبتی برای بازآفرینی شهرهای ایران و تبدیل آن‌ها به محیط‌هایی امن، عادلانه و برابر برای همه شهروندان داشته باشد.

محمد مهدی مظاهری

دبیرکل کمیته ملی اسکان بشر ملل متحد در ایران

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱۹	یافته‌ها و پیام‌های اصلی
۲۷	پیشگفتار
۳۷	بخش اول: تدوین و تقویت دستور کار توسعه‌ی جهانی
۴۵	فصل اول: زمینه‌ی توسعه و دستور کار هزاره
۷۵	فصل دوم: روندهای شهری شدن و نیروهای شکل دهنده‌ی زاغه‌ها
۱۱۳	فصل سوم: شهرها و زاغه‌ها درون اقتصادهای در حال جهانی شدن
۱۶۳	بخش دوم: ارزیابی زاغه‌ها در زمینه‌ی توسعه
۱۷۳	فصل چهارم: ابعاد اجتماعی
۲۱۳	فصل پنجم: فلمروبیندی و فرم‌های فضایی
۲۵۹	فصل ششم: سازوکار اقتصادی
۳۱۱	بخش سوم: در جستجوی واکنش‌ها و اقدامات سیاست‌گذاری مناسب
۳۱۹	فصل هفتم: توسعه‌ی سیاست‌های جدید در سطوح ملی و جهانی
۳۷۵	فصل هشتم: جامعه‌ی مدنی در عمل
۴۱۱	فصل نهم: به سوی شهرهای فراگیر: تجدید نظر در اولویت‌های توسعه
۴۶۳	جمع‌بندی: تفکر در ارتباط با آینده؛ پیش به سوی فردا
۴۷۳	بخش چهارم: خلاصه‌ای از موارد مطالعاتی شهرها
۴۸۵	نکات برجسته‌ی مطالعات موردی
۵۴۵	بخش پنجم: پیوست‌های آماری
۵۶۵	یادداشت‌های مرتبط با روش‌شناسی
۵۷۹	داده‌های سطح منطقه‌ای
۶۵۷	منابع
۶۹۱	پیوست‌ها